

บัว สัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา

บัว ได้รับการยกย่องให้เป็นราชินีแห่งดอกไม้หน้า ด้วยความสวยงามที่ปรากฏประจักษ์แก่สายตาผู้พบเห็น เนื่องจากดอกที่ใหญ่ สีสดใสสดุดตา ที่ชูดอกอยู่พ้นน้ำ ใบมีขนาดใหญ่ ในภาษาสันสกฤต เรียกบัวว่า “บงกช” แปลว่า เกิดแต่ตม นั่นเป็นเพราะพันธุ์ไม้น้ำที่มีเหง้าหรือหัวอยู่ในตม ใบและดอก แตกออกมาจากเหง้าหรือหัวนี้ บัวที่เราคุ้นเคยคือ บัวหลวง (Lotus) และบัวสาย (Water Lily)

บัวหลวง ชื่อวิทยาศาสตร์ คือ **Nelumbo nucifera Gaertn** ดอกตูมมีรูปทรงเหมือนการประนมมือเป็นการสักการะพระรัตนตรัย บัวหลวงสามารถพบในทวีปเอเชียทั่วไป และออสเตรเลีย มีสีขาวและสีชมพูในเมืองไทยมีมากกว่า ๒๐ สายพันธุ์ ผลแก่ของบัวหลวงที่เรารู้จักกันดีว่าเป็นเมล็ดบัวที่รับประทานได้

บัวสาย จัดอยู่ในสกุล **Nymphaea** มีในเมืองไทยไม่น้อยกว่า ๔๐ ชนิด แบ่งเป็นกลุ่มบานกลางคืน ได้แก่ บัวกีนสาย โดยสายบัวนี้รับประทานได้ และกลุ่มบานกลางวัน ได้แก่ บัวผัน บัวเผื่อน เป็นต้น

บัวนั้นเป็นที่ทราบดีว่าเป็นพืชดอกโบราณ กำเนิดมานานกว่า ๑๐๐ ล้านปี บัวเป็นดอกไม้ศักดิ์สิทธิ์ ใช้บูชาเทพเจ้าของอียิปต์โบราณ ทางพุทธศาสนาถือได้ว่าบัวเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา ใช้เป็นดอกไม้บูชาพระรัตนตรัย เป็นการผูกพันจิตใจให้ระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ สำหรับชาวพุทธ นอกจากนั้นชาวพุทธต้องคุ้นเคยกับคำว่า ดอกบัว ๔ เหล่าอย่างแน่นอน พระพุทธเจ้าทรงตรัสเปรียบบุคคล ๔ ประเภท ที่มีสติปัญญาแตกต่างกันไปกับดอกบัว ๔ เหล่าดังนี้

๑. อุดคติปัญญา หมายถึง บุคคลที่มีอุปนิสัย สติปัญญาแก่กล้า พอฟังธรรมก็สามารถรู้แจ้งในธรรมวิเศษโดยทันที เปรียบเหมือนดอกบัวโผล่พ้นเหนือน้ำ พอได้รับแสงแดด ก็จะบานทันที

๒. วิปจิตปัญญา หมายถึง บุคคลที่มีอุปนิสัย สติปัญญามาก ขนาดได้ฟังธรรมคำสั่งสอนอย่างละเอียดแจ่มแจ้งให้เข้าใจแล้ว สามารถรู้แจ้งเห็นธรรมวิเศษได้ เปรียบเหมือนดอกบัวที่เติบโตขึ้นมาพอดีกับพื้นน้ำ จะบานในวันรุ่งขึ้น

๓. เหยยบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีอุปนิสัย สติปัญญาขนาดที่ต้องพากเพียรค้นคว้า ใต้อาณ หน่นศึกษา เล่าเรียน และคบกับภยานมิตร จึงจะสามารถรู้แจ้งในธรรมได้เปรียบเหมือนดอกบัวที่เติบโตอยู่ในน้ำ จะผุดขึ้นมาเหนือน้ำและจะบานในวันต่อไป

๔. ปทปรมบุคคล หมายถึง บุคคลที่มีอุปนิสัย สติปัญญาไม่สามารถรู้แจ้งในธรรมได้เลย แม้จะอธิบายอย่างละเอียด อย่างไรก็ตามเปรียบเหมือนดอกบัวที่เติบโตอยู่ในน้ำ ไม่สามารถจะโผล่ขึ้นมาเหนือน้ำ อยู่เพียงใต้น้ำเป็นอาหารของปลาและเต่า

ดอกบัวนั้นเป็นสัญลักษณ์ของพระพุทธศาสนา ตัวอย่างเช่น พระพุทธเจ้าเวลาประทับนั่ง ยืน เดิน มีดอกบัวมารองรับเสมอและในเรื่องพระมาลัยก็กล่าวว่า มีชายคนหนึ่งฐานะยากจน ได้เก็บดอกบัว ๔

ดอก ฝักพระมาลัยขึ้นไปบูชาพระธาตุจุฬามณีบนสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์ จึงได้เกิดเป็นเทพบุตร ดังนั้นในสมัยโบราณคนจึงนิยมถวายดอกบัวแด่พระในวันออกพรรษา ถือว่าได้บุญกุศลมาก ฉะนั้นจึงมีประเพณีรับบัวเกิดขึ้น ที่เห็นได้ชัดเจนและเป็นที่มีชื่อเสียงนั้นอยู่ที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ในวันออกพรรษตรงกับ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ประชาชนที่อยู่ต่างอำเภอ หรือต่างจังหวัดจะเดินทางมาที่อำเภอบางพลี ซึ่งทางชาวบางพลีจะเตรียมหาดอกบัวสำหรับมอบให้กับประชาชนเหล่านั้น และการที่มีตรต่างบ้านมาเยือนในโอกาสเช่นนี้ ชาวบางพลีจึงแสดงไมตรีตอบ ตั้งแต่ตอนค่ำของวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑ พวกที่มารับบัวหากรู้จักกับชาวบางพลีก็จะพาขึ้นไปตามคลองสำโรง และไปขอรับบัวจากชาวบางพลีทั้ง ๒ ฝั่งคลอง การให้ดอกบัวและรับดอกบัวนั้นกระทำกันอย่างสุภาพ มีการส่งและรับมือต่อมือ หรือก่อนให้กันก็ยกมือพนมพร้อมอธิษฐานเสียก่อน ระหว่างชาวบ้านหากมีความสนิทสนมกันเป็นพิเศษ ก็โยนดอกบัวลงไปให้กันโดยไม่มีพิธีรีตอง เหตุที่มีการโยนบัวให้กันระหว่างผู้คุ้นเคยสนิทสนมนี้เอง เมื่อทำกันนานเข้า จึงกลายเป็นความนิยมกันทั่วไป ในตอนหลังนี้จึงเรียกว่า “โยนบัว” แทนคำว่า “รับบัว” การโยนบัวของชาวต่างบ้านจากชาวบางพลีสิ้นสุดลงเมื่อเวลา ๐๘.๐๐ น. หรือ ๐๙.๐๐ น. หลังจากนั้นจะนำดอกบัวที่ได้ไปบูชาพระในวันเทศกาลออกพรรษาตามวัดในหมู่บ้านของตน แต่ส่วนใหญ่นำไปบูชาพระสมุทระเจดีย์ที่ปากน้ำเจ้าพระยา จังหวัดสมุทรปราการ.

ข้อมูลจาก : จุลสารการจัดการองค์ความรู้ สำนักพระราชวัง
ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ กันยายน – ตุลาคม ๒๕๕๐
นางปิยรัชฎ์ เจริญทรัพย์ : เรียบเรียง